

De restitutōe liber tertius

Tertius est vulnerādo vel pcutiendo et sic tollēdo sospiratē. et tenet ad dāna inde secuta ei. Quartus incarcerando. et sic tollēdo ei libertatē qđ faciēdo absq; rōnabili cā tenet de dāno qđ īde se h̄t. secus si facit quia est ei dōbitor vt sibi citius soluat. Quintus cum mittit in exiliū vel confinā iuste. et hoc aufert ei patriā et oē dānū qđ inde recipit. qđ cōiter est multū. et tenetur ei satisfacere. Danus aīarū pdatoria. et de hac Sapiē. i. Impij manib; et verbis mortem accersunt. Et habet dñ; q; digitos seu modos. Primus est qñ volentes ingredi religiōē ad seruiēdū deo aliq; reuocat. vel iā ingressum psuadendo educit. tenet hic illū reducere q̄tū in eo ē vt se vt aliū ponere in religiōē s̄m Pe. de pal. Secūds qñ q; psuadet alicui aliqđ criminale blandiēdo vt decipiat. et mltro magis qñ q; aufert alicui virginitatē extra m̄rimoniū. et debet eam ducere in vxorē. vel eam dotare si pōt. de hoc infra. Tertius est qñ quis suo sermone trahit ad errozes fidei vt faciunt heretici disseminantes falsam doctrinam

et hi tenent reuocare. Quartus est cū plari vt patrefamilias ex sua negligentia pmitteat suū gregē pere. nō corrigētes et admonētes. et mltro p̄ cum suis malis exemplis eos ad mala puocant. tenent em̄ eos corrigere. ij. q. i. c. scelus. Quintus cū hoies suis prauis actib; alios scandalizat vt mulieres suis ornatib; et alijs tripudijs ac ludis rixis ac blasphemijs. et hi debent satisfacere pnia et bonis actib; edificando quos prius scandalizauerant.

Capitulū scđm de restitutiōibus. in quo cōditur quid quantum et quibus sit restituendū et q̄ ordine.

Trca autē

c ipam restitutiōem se octo videnda que in hoc versu cōtinentur. Quis quid. vbi. per quos. cui. cur. quō. quando. Et qz de p̄io dictum est sup. c. i. §. ij. et se. iō primo omisso videndum est de alijs. Quantum igitur ad scđm. s. quid sit restituendum et quantū. Sciendū q; ablatū si potest. xiiij. q. vi. c. si res. et si est aliquid fructificans etiam fructus eius. vel

aliter satisfaciendus quā id re-
stitui nō pōt. Sz p hmoi de
claratōe sciendū q dānū pōt
qdruplr inferri. Primo q ad
aiam auferendo ei vtutes in-
fusas 7 morales. Secdo quo
ad corpus inferendo ei lesio-
nes corporales. Tertio quo ad
honorem 7 famam per vitu-
perationes verbales. Quar-
to quo ad substantiam p acti-
ones criminales. ¶ Quantuz
ad pmū norandū est q q̄uis
nemo possit esse causa suffici-
ens peccati alterius. n̄ p cō-
sequēti ei auferre vtutes dire-
cte 7 efficaciter. quia volūtas
cogi non potest vbi consistit
pctm̄. p̄t qd dicit Ambro-
sius. Non est q cuiquam nostraz
ascribam̄ erumnā. nemo est
tenet ad culpam. nisi p̄a vo-
luntate deflexerit. xv. q. i. ca. n̄
est. Pōt tñ aliqs esse alteri oc-
casio magna peccati. Et de-
cretal dicit. Qui occasionem
damni dat. damnum quoq̄
dedisse videt. c. si culpa. extra
d̄ iniur. et dam. da. Potest at̄
aliqs esse occasio damni alte-
rius quadrupliciter. Primo
verbo suo inducendo alium
ad peccatū. 7 sic q̄ iducit aliū
ad malū suadendo consulen-
do p̄cipiendo. id qd est mor-

ale. est occasio p̄ditōis illius
quia p hoc auferunt illi gr̄a 7
virtutes ab anima. Tñ Au-
gu. Si fratri tuo male psua-
des. occidis. s. illū quo ad a-
nimam. de pe. dil. i. c. noli. Et
talis damnificans fm̄ Sco.
in. iij. tenetur restituere dam-
nū modo sibi possibili. s. idu-
cendo eum efficaciter ad pe-
nitentiam 7 ad virtutes siue
actus virtuosos. Et si sola in-
ductio p verba non sufficit.
quia facilius ē puertere q̄ cō-
uertere tenet q̄ntum pōt per
oratōnes suas 7 ab alijs. p̄cu-
ratas. 7 p alioz suasiones ef-
ficaces. dum tñ illis nō p̄dat
pctm̄ occultū p̄dicti. ¶ Quā-
tū ad scdm̄. s. reuocando ali-
quē a meliori. p̄posito fit hoc
damnū alteri cum reuocat eū
a religione in qua p̄fecti⁹ vi-
uit q̄ in seclō. 7 tal' damnifi-
cans tenet ip̄m reuocatū ab
eo reducere ad ingressum vel
reuerfionez ad religionē. Nā
fm̄ Pe. de pal. in. iij. Non so-
lum ille q̄ inducit p̄fectum ad
egressuz religiōis tenetur ad
inducendū ipsum ad ingres-
sum religionis vel ad reuertē-
dum. sed etiam qui retrahit il-
lum qui volebat ingredi. nec
tamen intrauerat tenetur in-

De restitutōe liber tertius

inducere ad ingrediendū. q̄ si ille nollet intrare tenet alium eque idoneū pcurare. qd̄ si n̄ possit. tenet ipse intrare. **Qd̄ intelligēs Ray.** Ordinis p̄dicatoꝝ q̄ auerterat quendam ab ingressu religionis. postea p̄ eo intrauit. **Rō est.** q̄ abstulit dño seruū suū nouiciū vel intraturū. **Hec Petrus.** **Sed Scotus** dicit hoc esse veruz de obligato ad religionē obligatōe p̄fessionis. non aut̄ de eo qui erat dispositus ad intrandum necdū intrauerat. **Rō aduersitatis est.** quia inest inter habere et prope eē habere. Unde nō tenetur ad tantam restitutionem religiōi ad quantam teneret si fuisset in religione. sed tenetur ad aliq̄, em restitutionem. scilicet aliqualem inductionem illius vel alterius equivalentis ad ingressum religionis. **Hec Sco.** **Idez** videt̄ dōm d̄ eo q̄ auertit nouiciū religionē iam ingressuz animo p̄manēdi sicut de p̄fesso. naz talis obligatur religioni saltem in genere. et hoc intelligendum est si retraxerit illum intentione damnificandi religionē. tūc em̄ tenet religioni. **Si autēz** hoc fecit intentione consulē

di p̄p̄vilitati sine fraude nō tenet religiōi quo ad euz q̄ n̄ dum intrauit. sed ip̄i p̄fōe q̄ retraxit p̄suasionibus et alijs bonis sp̄ualibus ad equiualentiam eozuz in quibus dā/nificauit. **Si autēz** quis auerteret aliquem a religionis ingressu non simpliciter sed ab ea vbi dissolute viuuntur intendens prouidere saluti illius a nullo tenet. ar. xxiij. q. v. de occidendis. **Et ex his patet** f̄m **Jo. de rip.** in quodam tractatu de contractibus qd̄ dōm sit de his qui scholares retrahunt et subtrahunt doctoribus cum q̄bus audiunt. quia aut hoc faciunt in odium doctorum. vel volentes sibi p̄uidere. vel alijs p̄uidere. vel volentes scholaribus p̄uidere. **Si p̄mo mō.** aut subtrahit scholarē qui iaz intrabat scholas et tunc tenet doctori ad restitutionem salarij et honoris sibi subtracti. **Si etiāz** doctor cui talis subtrahit sit melior q̄ ille cui eum pcurat tenet tali pro quanto vtilitatem sciētie sibi subtrahit. **Si autem** nondum scholas intrauit. s̄ intrare disponebat. nō tū tenet. licet obligetur scholares inducere vt redeat ad p̄mu

Si autem hoc facit volendo sibi prodesse, puta est doctor et vult sibi de scholis prodesse sine fraude fecit, et scholaris non dū se dederit alicui doctori, non credo eum in aliquo obligari, cum cuilibet sit licitum, modo licito et debito procurare utilitatem suam, aliter non credo sibi licere. Si autem hoc facit volens alii prodesse sicut quoniam scholaris alicuius doctoris subtrahere conaretur scholares alii doctoribus ut intrarent eum doctoris suo, in hoc solum bonorem et utilitatem sui doctoris intendens si subtrahat in partem cum alio doctoris, credo ipsum obligari, nisi forte illius doctoris cui subtrahit eum insufficientia et scholaris alii specialis cura que sibi tenet excuset. Si autem retrahat intrare volentem cum ex hoc nullum ius doctoris sit acquisitum, et hoc facit sine fraude, non credo eum doctori in aliquo obligari. Obligat autem scholari si eum retrahat ne audiat meliorem. Si autem hoc facit utilitati scholaris volens consulere, et super hoc a scolare requisitus consulit que audiat alium doctoris meliorem bene facit. Et dicta in his casibus sunt ceteris paribus

intelligenda. iste enim casus est ita variis modis circumferentialis que vix potest dari certa regula. Nec ille. ¶ Quantum ad tertium, scilicet damnificatio alios suo malo exemplo, sicut scandalizant prelati subditos suos pompis et lasciviis, et alii malis moribus suis. Mulieres suis superfluis ornamentis et fucibus et tripudiis, et alii manifeste peccantes, et precipue quoniam hoc intendunt vel continent seu propter quod alii ruunt in diversa vicia, de quibus in euangelio. Temendo a scandalis etc. tales tenentur ad satisfaciendum bonis exemplis manifestis, non autem tenentur ob hoc ad aliquam publicam penitentiam, ut dicit Albertus, sed ad edificandum alios bonis exemplis manifestis: sicut scandalizauerunt per mala manifestis. ¶ Quantum ad quartum scilicet de seducente virginem et corruptente extra matrimonium, dicitur Exodi, xxij capitulo. Qui seducit virginem et dormit cum ea, dotabit eam, et habebit eam uxorem, aut reddet ei iuxta modum dotis quam virginem solent accipere. Damnificavit enim

De restitutōe liber tertius

talis illā in castitate virgiali auferēdo ei thesauꝝ irrecupabilem. vnde tenet ei saltes ad restitutōez castitatis p̄iugal' accipiēdo eā in vxorē v' do rando. Et si q̄dem pm̄ississet eam ducere in vxorē tenet ad hoc etiā rōne pm̄issionis nisi esset nimis disparis p̄ditōis. **Uñ** frans potuit dephēdi. et tūc satisfaciāt ad arbitriū boni viri. et idē fort' q̄ v'io lentauit eā. Quāuis aut' p̄ceptū legis moſayce allegatur sit iudiciale. et inq̄ntū h̄ n̄ obliget. tū inq̄ntū sumptum ē p̄ statuto ab eccl'ia vel aliq̄ ciuitate obligat. sicut p̄ extra de iniur. et dam. da. c. i. et c. seq̄n. De sc̄da dānificatōe q̄. s. fit corpi p̄ lesionez aduertendū est q̄ quattuor modis p̄igit sc̄z p̄ occisione. p̄ mutilationē. p̄ p̄cussionē. et p̄ incarcerationez. Si ḡ fiat damnū p̄i mo mō. s̄m Sco. p̄t satisfacere sustinēdo penā talitōis a iudice. nō aut' a se. nec etiāz tenet iudici se offerre. sed captū nō licet se d̄fendere aut carcerē infringere. sed inuēta o'po. tunitate. licet fugere s̄m Tho. et Ven. et condemnat' d̄z patiēt mortē ferre. Est et aliū mod' s̄m Sco. sibi vri

lis ad satisfaciendū. Quis ad h̄ non teneat necessario. s. vt exponat vitam suā in cā iusti belli. vt cōtra inimicos fidei et eccl'ie. p̄ restitutōe seu satisfactione fiēda illi cuius vitam abstulit. Sed si nec hoc vult facere tenet ad satisfactionem sp̄iālem p̄ aia occisi. vt ad faciendū elemosynas p̄ co. vel ad sumendā aliquam p̄grinationē ad limina apostolorum vel sancti Jacobi et h̄mōi p̄ aia eius et p̄curando alioꝝ orōnes inq̄ntū p̄t. n̄ h̄ sufficit. Sed si interfecit' habuisset aliq̄s vt p̄rem. m̄rem filios et h̄mōi. quos op̄ib' manuū suarū sustinebat. tenet interfectoz oib' illis ad tantū quantū illis abstulit subsidij p̄ occisionem eius. Insuper occisoz tenet placare lesos q̄tum p̄t. **Hec Sco.** Quantum ad sc̄dm. s. de mutilatione dicit idem Scotus q̄ pro h̄mōi non est statuta aliqua pena in ecclesia. nisi pecuniaria. et ista debet responderē solum damno qd̄ quis intulit p̄ mutilationem pro toto tpe quo vsus esset quis membro absciso. sed etiā expensis appositis in curatione. vt h̄ extra de iur. et dā. da. ca. i.

Et ultra h tenet ad placatōz
lesi q̄tū in ipō est. 2 solatiōz
ipō afflictī q̄ afflictio p̄petua
ē. P̄ etiā p̄deranda ē muti
lacio paupis q̄ diuitis si ma
gis egebat p̄reabsēsa ad vi
ctū necessariuz. puta si absēsa
esset manus dextera scriptori
q̄ de illa arte viuebat. tūc em̄
magis tenet. Quātū ad terti
um videt deū optime impo
suisse satisfacionem. s. in lesio
ne vel p̄cussione. vel vulnera
tione corporali. Ero. xxi. vbi d̄r
Siritati fuerint viri 2 p̄cus
serit alter p̄ximū suū lapide l'
pugno. 2 ille mortuus nō fue
rit sed iacuerit in lecto. si surre
perit 2 ambulauerit sup bacu
luz suū. innocens crit q̄ p̄cus
serit. s. a mortis pena sustinē
da. ita tū q̄ operas quas in
terim. s. 3 neglexerit impedit̄
p̄cussura. 2 impensus in me
dicos restimat cui pena addē
da est reconciliatio quātū in
eo est. Quantum ad satisfacti
onem de quarta lesione. s. in
carceratione vel detentiōe sci
endum q̄ vltra recōciliatōez
2 veniā peritam leso fiet satis
factio iniurie. put sapiens de
terminabit. 2 si lesus pl̄ vel
let exigere q̄ deberet ad illud
plus n̄ tenet ledens vt illum

recōcillet. Dec Scol̄. Sz
btūs Tho. in sūma 2 in. iij.
dicit. q̄ in oibz dānis vbi n̄
in se nec in eequalenti p̄t fieri
restitutio. vt in mutilatione
mēbz: 2 hmōi. satisfactio fiet
p̄ recōpensatōez ad arbitriuz
boni viri. Idem Bull. 2 qz
tale exiliū reputat vt qdā car
cer in iure. iō q̄ mittit aliquē
in exiliū. vel ad p̄finiū qd̄ est
exiliū ad tps iniuste. rā ip̄e q̄
oēs hmōi dantes auxilium.
aut p̄siliū efficac ad hoc. tenē
tur exulati de oī dāno inde se
cuto ex h ad satisfactiōē. ar.
extra de homi. c. sicut dignuz
2. xi. q. iij. ca. q̄ consentit. De
tertia dānificatione. s. i fama
2 honore. Sciendū q̄ quat
tuor modis p̄t p̄ringere. s. per
p̄tumeliā illatōez. p̄ detractōz
p̄ detractionis ab alijs facte
recitationem. p̄ p̄tatis nega
tionē cum q̄s accusat iuste.
Quantū ad p̄mū d̄r q̄s con
tumelari alteri seu p̄tumeliā
inferre cum p̄uatim ei vel co
rā alijs in faciē dicit p̄tumeli
am importantē notabilez de
fectū culpe vocando eū latro
nem. lenonē. p̄ditore. adulte
rū. 2 hmōi. vel cū dicit verba
exp̄mentia d̄fectū nate. vt cū
dic̄ intendens inde iniuriari

De restitutōe liber tertius

vt vocādo eū strabonē vel il/
legitimus; et hmoi. qd ppe dr
pūcū. Quā igit qd hoc facit
nō iniuriādi vltra offensam
mortalē tenet satisfaccere pūo
leso. et ipm placare qntuz pōt
petendo veniā vel alio mō. et
h in puato vel publico fm q
ipe puatim vel publice iniu/
riā intulit seu ptumeliā. nam
si in publico ptumeliā intu/
lit. et hoc ptumeliatus reqrit.
vt in publico veniā petat te/
netur ad hoc. Et si in ipa con/
tumelia aliqd criminale falso
expssit tenet corā illis q h au/
dierūt expmere se falsum di/
xisse. Aug. Ubi petm ortum
fuerit tibi moriaf. ij. q. i. cap. si
peccauerit. vtz si platus sub/
dito. pater filio. vir vxori. ma/
gister discipulo. dñs suo diē
sba ptumeliosa faciens h ex/
correctione non tenet petere
veniā a tali. fm Aug. in regu/
la dicēte d platis. Si ipi mo/
dū vos excessisse scētis. nō a/
vobis exigif vt a nobis sub/
ditis veniā postulet; et. Sz
si hoc faceret multū iniuriōse
et linoze vindicte tūc tenet p/
latus a subdito petere veniā;
et reconciliare lesuz fm Ray.
Verū si ptumeliā recipiens i/
verbis. p^o ptumeliā si dome/

stice puerlat cum ptumelian/
te et familiariter videtur onde
re sibi remissam iniuriam et re/
conciliatū fore. et psequer nō
teneri alia ad petendum veni/
am fm Duran. in sum. Quā/
tū ad scdm dānū. s. p detrac/
tionē. hoc contingit fieri pnci/
palit duobz modis. Primo
mō imponendo alicui falsuz
crimen verbo. cantilena vl fa/
moso libello. et talis tenet illif
corā qbz detraxit declarare se
falsum dixisse. Et tūc qz ei ex/
inde exurgat erubescencia et
confusio. nisi ex hoc immine/
ret ei magnū piculum vite vl
aliqd magnū inceduentēs se/
qret. et si nouerit qz is cui^o fa/
mā abstulit scituerit detracto/
rem ipm tenet detrahēs com/
ponere cū infamato p est d in/
iuria sibi facta. et veniā postu/
lare in ppa psona si audet. vl
p aliu si p se apte non potest.
Sz si ignorat diffamatus de/
trahētē recōciliet ei tacito no/
mie suo. ¶ Scdo mō pigit
fieri detractio. dicendo aliqd
crimiale d alio. s; hē ppetra/
tū occultū tū. sed h debitum
ordinē infamie dictū. talis te/
net famā restituere infamato
qntum potest. sine mendacio
tū. vt. s. i. n. dicat mendaciose

illū infamasse. s; dicat se male dixisse et iniuste diffamasse. l' alio q; g'uo mō vt n̄ credatis ipm eē talez. male dixi et stulte locutus sum et h̄mōi. Addit Hosti. et dicit h̄ seruandū nisi ex tali publica recognitiōe ille infamat' ampli' infamaret. Et Guil. hoc etiā addit. nō tenet qn̄ piculū sibi imieret expōtētia aduersarij. Uidet' insup et hoc seruandū quādo crimē qd̄ pus erat occultū post dñūciatōz factū ē manifestū p̄ aliū modū q̄ p̄ p̄ba illi' nō tenet ad h̄mōi restitutiōez. Qn̄ ēt non p̄t q̄s famaz restituere s̄m Tho. in sūma. d; p̄ aliū modū recōpensare dānū illud. Uez si q̄s crimen alicui occultum reuelat non ex odio vel ex loq̄citate. sed ex charitate vel iusticia. l' ex necessitate. puta dicit ecclesie s̄m ordinem fraterne correptionis. vel accusat eum corā iudice vel p̄fessore. cum non possit aliter peccm̄ suū sufficere declarare. vel etiam vt cōfessor ore admoneat illū. U' Plato vt melius sibi p̄uideat et gregi suo. talis non tenet ad fame restitutiōem s̄m Petri Ray. et Alber. Quātū ad tertium dānū. s; recitādo detractiōnes

ones auditas coraz alijs nō ex se asserēdo. nec tāq̄ certuz dicēdo. sed q̄ audiuit tale vel tale crimē d' aliq̄ qd̄ nescit ab auditoribz. Dicit Scotus i iij. q̄ talis incaute sic loq̄ns de alio falsum crimen. dicendo forte ille fecit hoc. certe p̄t eē q̄ fecerit. aut dicendo ego audiui q̄ ille hoc fecit. nisi oñderet aliquā certitudinē maiorē q̄ ex relatōe eōi nō aufert ex natura actus illi famā i op̄iōe audientiu. qz si illi firmiter cōcipiūt et credūt illū d' q̄ est sermo criminolosus leues s̄t. quia q̄ cito credit leuis ē corā de. Eccl̄. xix. Veruz qz a scādalo pusilloz cauere oportet. iuxta illud Barth. xvij. Qui scandalizauerit vnū de pusillis istis q̄ i me credunt. expedit ei vt suspendat mola azimaria in collo ei' et demergat in p̄fūdū. Et qz mlti sūt t̄les pusilli et leues. iō piculosū est corā eis talia audita referre et si hoc fiat itētiōe mala. s; ledēdi famā ei'. n̄ facile p̄t excusari a mortali. Si aut' fiat corā pusill' et leuibz ex incōsideratiōe. durū ē dicere q̄ sit mortale. et dicūt aliq̄ q̄ si q̄s ex tali relatōe alic' norā icurriss; in fame tenet famā restituere co

De restitutōe liber tertius

rā illis q̄b̄ locutus est de illo
S; si nō ē secuta infamia n̄
tenet. Quātū ad q̄rtū dānuz
contingit hoc q̄n̄ q̄s accusat
in iudicio de crimine q̄d̄ p̄mi
sit. sed occulto z nō sufficient
pbabili negat se p̄misisse. z sic
indirecte crimen ip̄onit accu
satori of̄dend̄ eū in hoc men
daciū et notat eum de calum
nia. Ubi dicit Scotus i. iiii.
q̄ negans sic nō tenet retrac
tare negationem suā q̄n̄ nega
uit in publico verū crimē. te
net tamen p̄ q̄daz p̄ba sobria
restituere famam illi accusan
ti quē indirecte notauit de ca
lumnia. dicendo. nō habeat
eū p̄ calūniatore credo q̄ ha
buit bonā intentionē in accu
sando z hmōi. Contra cum
q̄s accusat ab alijs falso d̄ a
liq̄ crimine z ex dolore tortu
re confessus est crimen q̄d̄ n̄
p̄misit cū se infamauerit. tene
tur inquātū p̄t̄ declarare se
falsū dixisse. magis em̄ tenet
q̄s diligere se. z p̄r̄ p̄seruatō
nē vite sue z fame q̄s alios Et
si ex h̄ seq̄ret infamia. Imo eti
am mors accusatoris nō eū
putat. sed malicie ip̄ius accu
satoris si aduertent hoc fecit
vel insipient. Si ex errore h̄
fecit sibi ḡ imputet. quia adh̄

indebite se posuit cum peri
culo alterius. Item nota fm̄
Petrum q̄ ex iniurijs illatis
q̄buscunq̄ modis solent tria
oriri per ordinem in lesio Pri
mū est rancor in affectu. Se
cūdū ē signū rācoris in effec
tu. Tertū est actio p̄ iniuriā
tem. Primū scz rancorē statz
debet dimittere iniurianti. i.
nūq̄s habere. Scd̄z debz di
mittere cum iniurians petit
veniam. z ista dimissio exeri
or non est aliud q̄ acceptatō
q̄dam satisfactionis. vt indi
catio reconciliationis verbo
vel facto expressa. vt cum of
fensus offendētē eleuat genu
flexū añ eū. vel cuz dicit. dñs
p̄cat vobis. z hmōi. Tertuz
aūt. s. actionē de iniuria nō te
net dimittere. nisi facta satisfi
ctione. Sed aduertēdū ē cir
ca signa rancoris q̄ q̄dam se
remota. q̄dam pp̄inqua q̄ in
gerunt pbabilem suspicionē
de rancore. vt cū aliq̄s nūq̄s
vult iniurianti loqui. vel ob
uiās ei diuertit ab eo. aut too
uo vultu semp̄ aspicit eum. z
hmōi. Et ista siḡ nulli lz reti
nere nec añ nec post satisfi
onē sibi factam. quia ab om
ni specie mali abstinendum
est scd̄m apostolum. Unda

talis nō d̄z talia signa facere
 p̄ q̄ credat̄ pbabilr̄ eē in odio
Signa h̄o remora sunt que
 nō ingerūt de odio argumē-
 tū. l̄z odiū seq̄ret̄. vt sūt s̄bra-
 ctio familiaritatis. z seruitio
 rū aliq̄rū z filia. z illa l̄z reti-
 nere oibz. siue post satisfactio-
 nez siue ante. dūmō non fiat
 malo aīo. s̄z p̄ maiori sui z al-
 teri pace. nō aut̄ tenet̄ iniuri-
 atus q̄rere pacē vel recōcilia-
 tionem iniuriantis ip̄o nō pe-
 nitēre. nisi in casu. s̄. cū crede-
 ret pbabilr̄ q̄ pp̄t̄ h̄ liberar̄z
 aīam ei⁹ a mortali odio. z nō
 esset occasio mali. puta qz ex
 hoc iniuriās sup̄biret̄ v̄l au-
 daciā sumeret̄ s̄ilia faciēdi v̄l
 oīderet̄ ex h̄ iniuriatū offen-
 disse. z h̄mōi **H**ec oīa **H**um-
 bertus i expositiōe reḡle. De
 bet aut̄ fieri satisfactio vel re-
 stitutio fame q̄z citi⁹ p̄t̄ et ad-
 est oportunitas sine alijs picul̄
De quarta d̄anificatiōe. s̄. re-
 rū exterior̄z notandū p̄mo q̄
 restituen. da ē res rapta vel fu-
 raria l̄ alio mō vsurpatue ha-
 bita in p̄pa specie. imo in in-
 diuiduo si ip̄a habet̄. n̄ p̄t̄
 dari alia p̄ ea eiusdē bonitat̄
 nisi forte pecunia cū volūta-
 tedn̄i ip̄i rei. iij. q̄. i. c. re inte-
 grāda sunt oīa spoliatis. z h̄

vez nisi in casu cū vsurpatio
 rei aliene esset oeculta. z ex re/
 stitutiōe eius in sua sp̄e dete-
 gere raptor. vel aliud incon-
 ueniēs seq̄ret̄. tūc em̄ suffice-
 ret dare p̄ciū eius. **S**ecōdo no-
 tandū q̄ si ip̄a res male abla-
 ta p̄st̄ morte. vt aīal. l̄ sibi au-
 fert̄. nihilominus restituere
 tenet̄ fm̄ Ray. z alios. **S**i aut̄
 deteriorata est in bonitate. v̄l
 dimiuta in p̄cio sup̄plenduz
 est p̄ciū. qz debet restitui etus-
 dem bonitatis fm̄ Ray. naz
 si equus vel bos ablatu⁹ est
 penes raptozem debilitatus
 ita vt estimet̄ q̄nqz florenorū.
 q̄ plus valebat decem restitu-
 et decem non q̄nqz. **S**imilit̄
 si furatus est sextarium frum̄
 ti valentem tunc solid. xl. cū
 h̄o restituit̄ valet. xx. duo sex-
 taria tenet̄ reddere vel. xl. soli-
 dos. nec sufficeret reddere sex-
 tariū fm̄ Ray. et alios. imo si
 illo intermedio. s̄. inter vsur-
 pationem z restitutiōez plus
 valuit q̄ tpe vsurpatōnis illi
 pluri p̄cio restituet̄ fm̄ aliq̄s
Tenet̄ etiā raptor post resti-
 tutiōem damni petere remis-
 sioōe de iniuria. saltem p̄ int̄/
 positam p̄sonam. vel p̄ se ex-
 p̄sso noīe furis. v̄l tacito fm̄
 q̄ q̄litas negocij req̄rit̄. s̄. si est

De restitutōe liber tertius

manifestū v' occultū. ¶ Ter-
tio nota si ē res fructificās te-
nefr restituere rem cū oib' fru-
ctib' inde pceptis. 7 q' p'cipi
potuissent a diligēti possesso-
re. puta vsurpauit agrū alte-
rius. ex q' nō p'cipit de fructi-
bus nisi. xx. sectaria frumen-
ti. qz male fecit cultiuare vbi
xxx. percepisset diligens cul-
tiuator annuatim. talis resti-
tuere tenebitur nō solū. xx. p/
cepta. s. xxx. Sicut si equum
furatus ē cū q' lucrat' ē men-
suatim florenū vnū vbi dñs
lucrat' fuisset vnū cū dimi-
dio tenebit' restituere ad rōnē
vni' floreni cū dimidio p mē-
sem. 7 intelligit' h' deductis ex-
pensis factis in vtilitatem et
cōseruatidē ipi' rei necessa-
rijs. nō tñ supfluis 7 expēsis
factis g'ra colligēdoz fructu-
um. h' mōi em' deducunt' tam
a male fidei q' a bōe fidei pos-
sessore. Ray. 7 Tho. Dāna ē
q' passus ē dñs ex carentia rei
sue tene' satisfacere. extra d' i/
tur. 7 dā. da. c. si culpa. Tho.
7 Raym. ¶ Quarto nota q' si
plures concurrerent ad furtuz.
vel ad damnū aliq' faciēdū
ita q' vn' non faceret sine alte-
ro. q'libet tene' insolidū. i. ad
totū dānū restituēduz quous

q' sit illi satisfactū integre. Il-
lo aut' restaurato per vnū illo-
rū tene' postea q'libet eorum
p' pte sua satisfacere ei q' totū
restitu' fm Tho. Ray. In-
no. Hostiē. 7 Alber. extra de
homi. c. sicut dignū. pura cū
duo vel plures vadūt ad fu-
randum aliq' d. ita q' vnus nō
iret vel faceret sine altero. seu
cū mlti stipendiarij bellāt iū-
ste. ita q' vn' nō faceret sine al-
tero. p'cipue in pncipalibus.
¶ Vlti' p'siliū p'stat ad faciēdū
extorsiones vel expoliādū in-
iuste aliquē ciuē. ita q' sine as-
sensu eoz non potuisset fieri.
oēs tene' insolidū. De h' tñ
plene habes i. ij. pte sū. tit. i. c.
ij. ¶ Quinto nota q' cū duo/
bus v' plurib' existentib' he-
redib' vsurarij vel raptor' si
alter fact' ē nō solūedo. si vn' ē
tene' insolidū. si plures sūt q'
libet tene' p' pte sua ad resti-
tuēdū q' vsurarie 7 vsurpati-
ue sunt accepta ab illo. s. vsq'
ad q'ntitatē q' puenit ad illos
de hereditate. nam oēs res
hereditarie obligate sunt. ex-
tra de vsu. Lōcor. Host. bef.
Bof. Jo. an. Ad vlt' aut' q'
p'cepit de hereditate p'dicti-
surarij v' raptor' nō tene'. q'
uis nō cōt' p' illa satisfactū in to

tū creditoribz vsuraz l' rapie.
Sexto nota q' recipiēs a re
 ligioso 5 voluntatē supiorz sui
 tenet illud restituere nisi in ex
 tremā necessitate illd' accepit
 ar. xij. q. i. c. nō dicatis. 7 reci
 piens ab ipso prelato religio/
 so sine cā rōnabili. sed ex pen/
 tela vel turpitudine tenet ad
 restitutiōem monasterio. **F**i/
 lia religiosi etiam abbatis do
 rata notabilr de bonis mōa/
 sterij tenet restituere dotes. et
 vir eius etiam si scit hoc. nisi
 p' modū elemosyne modera/
 tedotasset. **S**ed querit' ut
 omne lucrū qd' q's fecit ex re
 rapta furata vel p' sen' acq'si
 ta teneat restituere vel paupi
 bus erogare. **A**d h' rñdet per
 distinctōz. aut em̄ tal' res ē ex
 se fructificans que etiā sui v/
 su non psumit nec distrabit.
 vt ager. vinea. plante. pratū.
 domus. iumentū. 7 hmōi. et
 de hmōi re dz' restitui omne
 lucrū inde pceptū s'm Tho.
 7 oēs alios. Aut talis res nō
 est ex se fructificans 7 eius v/
 sus ē psumptio vt granuz vi
 nū oleuz. 7 hmōi. aut distrac
 tio. vt pecunia et metalla. Et
 circa hmōi res est triplex mo
 dus dicendi. Nam qdam dī/
 cūt q' omne lucrū inde pcep/

tum debet restitui vel paup/
 bus erogari. q' radice infecta
 nullus bon' fruct' scq' pōt vt
 dz. i. q. i. c. fert. Cum ḡ radix
 illius lucri sit vsura vel rapia
 videt' q' fruct' vel lucrū exi/
 de sit infectū 7 obnoxii resti/
 tutiōi vel erogationi. **A**lii dī
 cūt q' pecuniā raptam l' sene
 brē teneat indubie restituere.
 ac etiā dāna q' passus est is q'
 soluit vsurā ex carentia ipius
 pecunie solute. puta q' optu/
 it eum accipere ad vsuram p'
 suis necessitatibz. vel vende/
 re res suas multo minori pre
 cio q' valerent. **L**ucrum ta
 men perceptuz ex pecunia fe/
 nebz per licita negocia non
 tenetur restituere vel erogare
 pauperibus. 7 h' tenet Tho.
 scda sede. q. lxxviii. 7 Richar.
 et Pet. de pal. in. iiii. **J**ohā.
 an. 7 Johan. calderi. 7 Alb. i
 ca. si. de vsuris. **E**t ad ratioez
 alioz dici potest q' radix iusti
 lucri non est rapina vel senus
 sed industria videntis ea. ex se
 enim illa pecunia nihil lucri
 attulisset. 7 sic non est radix i
 secta. quia industria de se est
 bona. **S**ed si illa pecu/
 nia male acquisita vsus fuis/
 set in fraudibus similiter 7 in
 p 2

De restitutōe liber tertius

alijs illicitis acq̄sitiōibz. tūc ra
dice infecta teneret. Alij dicūt
vt Lau. de ridol. in supradic
cto tractatu d̄ vsu. q̄ lucrū ex
tali pecunia q̄ situz tripharie
diuidet. z vnā q̄dem ptez ha
bebit vsurari. ipe vicz tātuz
q̄stū debet expense labori z i
ndustrie. qd̄ boni viri dirimef
arbitrio. pteqz aliam restituēt
creditori suo. q̄. s. sibi dedit v/
suras. habito respectu ad dā
nū qd̄ ille sustinuit in bonis
ex carentia illius pecunie. vt
dicūt Tho. z sequaces. Resi
duū tanq̄ incertū dabit pau
peribz. Qd̄ sic pbat. penes v/
surariū nō d̄z remanere. ne. s.
ex hoc paref via vsuris z iui
tent hoīes ad peccandū. nec
d̄z creditori restitui. qz tūc re
cipiet vsuras de sorte sua. er
go paupibus est eroganduz.
Quia regula ē. q̄ qñ aliqd̄ ē
erogandū z nō apparet cui. il
lud ē paupibz dandū. ar. xiiij
q. v. c. Non sane. Ray. etiam
psuluit q̄ p̄ restōnē solū vsu
re recepte petat vsurari. ab
solutiōez ab eo si alijs teneret
ad cautelā. Dagne eq̄tativi
def inniti ista vltia opinio. et
tūc sufficere videt absolutio
q̄ d̄z ab tō Tho. cū alijs i sua
opinioe. Itē q̄rit vtrū mā

festo vsurario p̄stante cautōz
de vsuris restituendis. si ad p̄
ces eius aliquis fideiubeat p
eo. teneatur ipe fideiussoz cre
ditoribus vsurarum. vel ep̄o
vel pauperibus ad restitutio
nem omnium vsurariū extor
taz certarū z incertaz. Ad q̄
rūdet Laurē. vbi sup̄ dicens
q̄ Lap. cū plibz alijs docto
ribz determinauit talē fideius/
sozē nō teneri vltra vires he
reditat̄ p̄ncipal. etiā si se p̄n
cipalez p̄stituisset. Et addit.
hāc etiā questionem disputa
uit Paulus de leaza. z deter
minauit q̄ nō obligat fideiussoz
vltra facultates vsurariū ha
bito respectu ad tps cautōis
qz si tpe cautōis p̄ncipal e/
rat soluendo. dato etiā qz fa
cultates sint postea exhauste
nō restitutōe vsuraz nec eris
alieni. s̄z p̄ alios modos fide/
iussoz remanebit ad oīa obli
gat. s̄z em̄ exceptio inopie p̄
sit p̄ncipali. non tñ fideiusso
ri. sed si tempore p̄ncipalis
cautionis non erat soluendo
non tenetur vltra vires prin
cipalis. Idem tamen Pau
lus distinguit inter fideiubē
tem pro cautōe. z se obligan
tem ad restitutionem vsura
rum ex alia causa. In primo

enim casu nō tenet fideiusso-
 vltra vires. qz n̄ vltra vires
 restituere v̄l canere tenebatur
 p̄ncipal̄ In lēdo cāu sec̄. qz
 p̄ncipalis est obligat̄ in soli/
 dum licet habeat exceptiōes
 iōpie vel s̄ile. que exceptio vt
 pote p̄sonalis non dirigit ad
 fideiussozem. Item nota s̄m
 Richar. in. iij. dis. xv. q̄ d̄ā
 nificat aliquē iniuste in sua li-
 bertate scz iniuste pcurādo eū
 redigi in seruitutē. tenet se fa-
 cere seruū p̄eo. si nō p̄t eum
 alit̄ restituere libertati. nisi for-
 te talis esset conditio p̄sone q̄
 hoc damnū intulit qd̄ nota/
 bilit̄ redundaret in p̄iudiciū
 boni p̄munis. in q̄ casu non
 tenet se facere seruū. sed tenet
 ad omne aliud interesse ad ar-
 bitriū boni viri. Quantūcū/
 q̄ d̄s dānificaret aliquem in
 alijs possessionibz nunq̄s te-
 net̄ p̄ restitutione se facere ser-
 uum eius vel alteri. qz vt d̄r
 ff. de re. iu. libertas inestima-
 bilis res est. Qd̄ aut̄ d̄r. Exo.
 rrij. Si aut̄ nō habuerit vñ
 reddat venundet̄. Iudiciale
 p̄ceptum fuit vnde mō nō ob-
 ligat. Decille. Item si d̄s im-
 pedit aliquem iniuste ab offi-
 cio vel beneficio iam obten-
 to. pura pcurans sibi auferri

ex aliqua sinistra causa vel fal-
 sa tenet ad satisfactionem d̄ co-
 to s̄m Tho. z Richar. in. iij.
 dist. xv. secus si iuste hoc pro-
 curat. quia meret̄ p̄iuari ex d̄
 sectu suo. Sed si impedit a
 beneficio consequēdo non te-
 net ad t̄m̄ q̄ntū est beneficiū
 sed ad arbitriū boni viri s̄m
 Tho. z Richar. qd̄ intelligē/
 dam videtur qm̄ hoc facit ex
 odio vel malicia. nam si facit
 vt sibi vel amico suo magis
 p̄uideretur q̄ illi. puta testa-
 tor aliquis vult legare. N. et
 ego rogo q̄ magis leget mibi
 vel cuidam p̄sone mibi magis
 dilecte. z ille sic facit. talis s̄m
 Pet. de pal. in. iij. nulli tenet
 qz nulli aufert ius suum. nā il-
 li nullū ius erat acq̄situm. et
 nemini facit iniuriam qui v-
 tit̄ iure suo. cuiuslibz em̄ licet se
 alteri p̄mendare. vt donet si/
 bi vel leget. p̄cipue cum indi-
 get. ¶ Item querit̄ vtrum cle-
 rici teneantur restituere illos
 fructus quos voluptuose cō-
 sumūt nō facientes seruitiū
 in ecclesia. scz non officiātes
 vel officiādo. R̄n̄ deo s̄m ar/
 chi. di. xliij. vtiqz tenentur. z
 hoc tripliciter. Primo ratiōe
 dati. Secundo ratiōe sacri
 legij. Tertio ratiōe odij.

De restitutiōe liber tertius

¶ Primo rōe dati nā illa bo/na tali ecclie. id data sūt vt of/ferāt pces z sacrificia p ipis q̄ dederūt. z ex residuo alentur paupes. Ad qd̄ facit vbum Hiero. dicētis. Tibi o sacer/dos de altario viuere. nō lu/rurari pmittit. dist. xliij. §. i. z q̄ h̄ nō facit infidelit̄ agit. ¶ Secdo rōne sacrilegij. qz de fraudāt toram eccliam. quaz suis p̄cibus et officijs iuuare deberēt ei pdesse. Un̄ Alex. papa. Ipsi sacerdotes p po/pulo interpellāt. et pctā ppli comedūt. qz p̄cibus suis ea de/let. i. q. i. c. ipi. ¶ Tercio rōne odij. qz puocat irā dei s̄ po/pulū Bre. Cū is q̄ displicet ad intercedendū mittit. irati anim⁹ pculdubio ad deterio/ra puocat. dist. xliij. §. i. Qd̄ ve/rū ē qn̄ pplus ē in causa ma/licie sacerdotis. Sz qd̄ si facit seruitiū ecclie. s̄ i mortali pse/uerās. Rū. nō videt̄ teneri de fructibz. z rō est. qz etiaz mali ministri orōnes cōmunes vt officiū z missē. psunt viuīs et defunctis s̄m Tho. i. iij. Sz qd̄ de bonis omīssis. nunq̄d teneēt restaurare totū. Rūdeo s̄m archid. ex q̄litate deberet sibi i iniūgi in p̄nia si posset. s̄ nō ē necessariū. s̄ in b̄ ē p̄nia

arbitraria sicut in alijs. et idē videtur sentire Petr⁹ de pal. in. iij.

Ubi sit fienda restitutio.

Capitulum. iij.

Quantum

q̄ ad terciū p̄ncipale. s. vbi fienda ē restitutio.

Circa h̄ distinguēdū. qz aut p̄sona cui fienda est restitutio scit̄. aut inq̄rendo sciri p̄t. aut oīno ignozat̄. Si at̄ scit̄ aut inq̄redo sciri p̄t ip̄e vel heres ei⁹ ip̄o mortuo in loco vbi facta est rapina. vsura vel dam/nū. si vterqz ibi est vel vbiqz qz adinuicē se pueniūt credi/tor et debitor. Si autē alter ē absēs a loco vbi facta ē vsur/patio vel damnificatio mit/teēt expensis eius q̄ se absentia uit de loco. Si vero ē absētis cui fienda est restitutio. pura qz mutauit domiciliū mittet sibi rem ablatā vel pecuniaz ip̄e q̄ abstulit expēsis illi⁹ qui habet restituere. Si vero ab sentauit se a dicto loco is qui rem vsurpauit. ip̄e suis pro/prijs expensis transmittet rē vel pecuniam s̄m Hostien. z Johan. an. et hoc p̄ tales mo/dum q̄ non detegatur pecca/tor si peccatum est occultum.